

רואים את הקולות

וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הָהָר עֹשֵׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק: וַיֹּאמְרוּ
אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבַר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת: (שמות כ טו-טז).¹

במדבר רבה ז א פרשת נשא – ריפוי לפני מתן תורה

בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו כולם בעלי מומים. למה? מפני שהיו יגעים בטיט ובלבנים ועולים לראש הבנין, ומי שהוא בונה על ידי שהיו עולין לראשי הדומוסים,² או האבן נופלת וקוטעת ידו, או הקורה, או הטיט נכנס בעיניו והוא נסמא והיו בעלי מומים. כיון שבאו למדבר סיני אמר האלהים: כך הוא כבודה של תורה שאתן אותה לדור בעלי מומים? ואם אמתין עד שיעמדו אחרים, הרי אני משהא במתן תורה! מה עשה האלהים? אמר למלאכים שירדו אצל ישראל וירפאו אותן. ותדע לך שכן, א"ר יהודה א"ר סימון: מנין שלא היה בהן חגרים, שנאמר: "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט ז) - ואין נצב אלא על רגליו. מנין שלא היה בהן גידמים, שנאמר: "כל אשר דבר ה' נעשה" (שם שם ח). ומנין שלא היה בהן חרשים, שנאמר: "ונשמעו" ומנין שלא היה בהן סומים, שנאמר: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ). ומנין שלא היה בהן אלמים, שנאמר: "ויענו כל העם". נמצאת אומר שהרי נתרפאו כולן. ואם אין אתה למד מכאן,³ יש לך ללמוד ממקום אחר, שנאמר: "כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" (שם טו) - הרי לך שנתרפאו.⁴

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מסכתא דבחדש פרשה ט – מחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא

וכל העם רואים את הקולות - רואין הנראה ושומעין הנשמע, דברי רבי ישמעאל.⁵ רבי עקיבא אומר: רואין ושומעין הנראה, רואין דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות, שנאמר: "קול ה' חוצב להבות אש" (תהלים כט ז).⁶

וכל העם רואין את הקולות - קול קולי קולות, ולפיד - לפידי לפידי; וכמה קולות היו וכמה לפידי היו? אלא שהיו משמיעים את האדם לפי כוחו, שנאמר: "קול ה' בכח" (שם שם ד).⁷

¹ פסוקים אלה כתובים לאחר עשרת הדברות וכך גם מפרש למשל רשב"ם, היינו שראו את קולות מתן תורה. ודווקא רמב"ן שכלל אינו אוהב את השיטה **אין מוקדם ומאוחר בתורה**, ממקם פסוקים אלה לפני מתן תורה, היינו שמדובר בקולות שלפני עשרת הדברות. ראה פירושו על הפסוק: "וכל העם רואים את הקולות. ויאמרו אל משה - דעת המפרשים שהיה זה אחר מתן תורה ... והנכון בעיני בפרשה ובסדור הענין, כי וכל העם רואים ויאמרו אל משה היה קודם מתן תורה וכו'". מיקום זה משפיע כמובן גם הבנת פסוק בקשת העם: "דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבַר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת" - מפי מי שמעו בני ישראל את הדברות: כולן או מקצתן, עד היכן "מפי הגבורה" ומהיכן "מפי משה" בשם הגבורה? אך נאחזנו נתמקד במהות פשר המילים "רואים את הקולות" בין אם אלה הקולות שלפני עשרת הדברות או קולות הדברות עצמם, שהרי הכל חזיון גדול אחד הוא.

² שורת הבנין הנבנית.

³ אם כל הפסוקים מפרקים יט וכו' בפרשתנו לא משכנעים שבני ישראל עמדו שלמים במעמד הר סיני, נלך לפרשה הקודמת.

⁴ "אני ה' רופאך" לא (רק) כהבטחה לעתיד, אלא כריפוי כאן ועכשיו מהמחלות שהושמו על בני ישראל במצרים. ראה דברינו **כי אני ה' רופאך** בפרשת בשלח. ועל המשך הדרשה של במדבר רבה שאחרי שחטאו ישראל בעגל "חזרו למומם", נוותר הפעם. דרשה זו מצויה גם בשיר השירים רבה ב ב, קהלת רבה ב ג ושם הלשון הוא: "עדיין לא בא בני בזיו שנסתנה מחליו". ראו דרשה זו גם במדרשי תנחומא בפרשת יתרו ובילקוט שמעוני רמז רעא על הפרשה. נראה שמקור דרשה זו הוא פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יב - בחדש השלישי שמדגיש שהתורה מקפידה על לשון "בחודש" ולא ב"ירח", בשל "חידוש דברים אני עושה ומחדש אתכם" - חידוש שנראה להלן גם בדרשות על "לעתיד לבוא". ראו שם גם שהזמן בין יציאת מצרים ומתן תורה איננו רק ימים של ריפוי ומזור גופני אלא גם ימים של עשייה של בעלי מלאכה שהיו מכינים את החופה של מעמד הר סיני - תזכורת למהות המקורית של ימי ספירת העומר. דרשות אלה אינן מתעכבות על פשר 'ראיית הקולות' ודי להן בכך שבני ישראל שיצאו זה עתה לחירות נרפאו משעבוד מצרים והם מחודשים במעמד הר סיני בחודש השלישי: עומדים על רגליהם, רואים בעיניהם, שומעים במו אזנם ואף עונים: "כל אשר דיבר ה' נעשה". ועל מיקום דרשה זו במדרש במדבר פרשת נשא דווקא, ראו להלן.

⁵ ר' ישמעאל לשיטתו שהתורה מדברת בלשון בני אדם וכאן קצרה התורה בלשונה ובמקום לכתוב: "רואים את המראות ושומעים את הקולות" - ראו מה שניתן ואפשר לראות, שמעו מה שניתן לשמוע, קצרה התורה ואמרה: "רואים את הקולות"

⁶ עפ"י רבי עקיבא אפשר לעיתים לראות קולות, יש מקרים שהראייה והשמיעה מתלכדים כגון כאן שבני ישראל ראו את האש שלחשה ויצאה מהשכינה וחצבה את הכתוב על הלוחות. האותיות שנחצבו ברחש האש הם הקולות. נראה לומר שהיה זה חזיון בו כל דיבור שיצא מפי הגבורה נשמע, ונראה נחקק על הלוחות בו בזמן. באופן זה, אפשר אולי לשלב את דברי ר' ישמעאל עם דברי רבי עקיבא ואין הם בהכרח חולקים, רק מציגים את אותה תופעה של מעמד הר סיני במילים שונות. ראו איך מדרש ילקוט שמעוני תורה פרשת יתרו רמז ש' משלב את דברי שניהם: "וכל העם רואים את הקולות - רואים את הנראה ושומעין את הנשמע, ראו דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות, שנאמר: קול ה' חוצב להבות אש".

⁷ אם היו כל כך הרבה קולות ולפידי ואש, כיצד עמדו בזה בני ישראל? התשובה היא "לפי כוחו". מוטיב זה מורחב מאד במדרש שמות רבה ה ט שנראה ממנו עוד להלן: "בוא וראה היאך הקול יוצא, אצל כל ישראל, כל אחד ואחד לפי כוחו! הזקנים לפי כוחם, הבחורים לפי כוחם, והקטנים לפי כוחם, והינקים לפי כוחם, והנשים לפי כוחן. ואף משה לפי כחו, שנאמר: משה ידבר והאלהים

פרקי דרבי אליעזר פרק מ – רואים את האור שבקול

ר' יהודה אומר: אדם מדבר עם חברו מתרגש קולו, אבל אינו רואה מאורו. וישראל שמעו קולו של הקב"ה בהר סיני וראו את הקול יוצא מפי הגבורה כברקים וכרעמים, שנאמר: "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ויהי קול השופר הולך וחזק מאד"⁸.

מסכת ברכות פרק ט משנה ב – ברכת הברק והרעם

על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות אומר: ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם.⁹

מדרש שמואל (בובר) פרשה ט סימן ד – עשה שאינו נראה, נראה

בר קפרא אומר: עשה הקב"ה את שאינו נראה - נראה, ואת שאינו שומע - שומע, ואת שאינו מדבר - מדבר. את שאינו - נראה, מנין? "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים" (שמות כ טו). את שאינו שומע - שומע, מנין? "הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה כי היא שמעה את כל אמרי ה' " (יהושע כד כז). ואת שאינו מדבר - מדבר, מנין? "ויפתח ה' את פי האתון" (במדבר כב כח).¹⁰

כתר יונתן שמות כ טו – התהפכות הקול לשמע¹¹

וכל העם רואים את הקולות איך היו מתהפכים בשמיעתם [באוזניהם] של כל אחד ואחד ואיך היו יוצאים מן תוך הבעירה [האש].¹²

אבן עזרא שמות כ טו – כל החושים מתחברים

וכל העם רואים את הקולות וכבר פירשתי טעם רואים את הקולות, כי כל ההרגשות מתחברות אל מקום אחד.¹³

יעננו בקול - בקול שהיה יכול לסובלו. וכן הוא אומר: קול ה' בכח - בכוחו לא נאמר אלא בכח, בכוחו של כל אחד ואחד, ואף נשים מעוברות לפי כחן, הוי אומר: כל אחד ואחד לפי כוחו". ראה דברינו [לפי כוחו לפי כוחם](#) בפרשת פנחס.

⁸ ראו נוסח קצת יותר ברור בילקוט שמעוני תורה פרשת יתרו רמז רצט: "וכל העם רואים את הקולות - רבי יהודה אומר: אדם מדבר עם חברו הוא שומע רגש קולו אבל אינו רואה מאורו. וישראל שמעו קול של הקב"ה וראו את הקול יוצא מפי הגבורה כברקים ורעמים, שנאמר: וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים". כך גם בילקוט שמעוני פרשת ואתחנן רמז תתלא. כשאדם משוחח עם חברו הוא שומע את קולו (דבור) אבל לא רואה את "האור הפנימי" - את הרגש שבוער באדם שמניע את הדיבור. במתן תורה, זכו ישראל לא רק לשמוע את דבר ה' (מי זוכה לכך) אלא גם "לראות" את אש הגבורה שהניעה את הקול. וצריך לקרוא את הפסוק בשלמותו: "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ויהי קול השופר הולך וחזק מאד" - קול, לפיד (הוא האש הוא המקבילה ל"אור" של האדם במשל), ושוב קול שהולך וחזק. ראו חיבור הלפידים והקולות במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות כ טו: "את הקולות ואת הלפידים - בנוהג שבעולם אי אפשר לראות את הקול אבל כן את הקולות ואת הלפידים. כשם שראו את הלפידים כך ראו את הקולות". ואולי כל זה איננו אלא המשך לדברי רבי עקיבא במדרש הקודם: "רואין דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות, שנאמר: קול ה' חוצב להבות אש".

⁹ על הרוחות לא ראינו שאנשים מברכים, אבל על הברקים והרעמים למדונו לברך מינקותנו. הסמיכות של הברק והרעם, ראינו שמביאה מיד בהמשך לשמיעה, אפשר שמזכירה את הברקים והרעמים של מעמד הר סיני ואת "רואים את הקולות". וכלשון המדרש הקודם: "שמעו קולו של הקב"ה בהר סיני וראו את הקול יוצא מפי הגבורה כברקים וכרעמים". לא בכדי מברכים על שילוב זה "שכוחו וגבורתו מלא עולם".

¹⁰ דרשה זו אינה ממעטת את התופעה הפלאית של ראיית הקולות. מה שהמדרש הבא מכנה "פלאי פלאים". אבל היא רואה באירוע זה אחד מהפלאים שאירעו גם לחושים אחרים: לשמיעה ולדיבור, בהזדמנויות אחרות. ואולי מנסה בר קפרא לומר שכמו שהאבן שומעת שהוא דבר סמלי (גם משה מעיד בבני ישראל את השמים ואת הארץ ואומר להם "האזינו", גם יעקב מקים גלעד), כך גם ניתן להבין את "רואים את הקולות" כדבר סמלי. כך או כך, הסיום עם אתונו של בלעם מעניין במיוחד. ראו פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר שגם בלק "ראה" במובן של שמע: "וירא בלק - יש ראייה שהיא שמועה כגון (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות. כן בלק שמע וכאילו ראה". עוד על בלעם במכילתא להלן.

¹¹ נעשה אתנחתא קלה במדרשים (אליהם נחזור בהמשך) ונפנה קצת לפרשנות המקרא.

¹² התרגום המיוחס ליונתן (תרגום ירושלמי) מרחיב את הפסוק שמדבר בקצרה וכוונתו לומר שהעם ראה איך הקולות יוצאים מתוך הבעירה ("האש") ומתהפכים לשמע באזניהם. נראה שפירוש זה יכול להתחבר עם שיטת ר' ישמעאל במכילתא לעיל (קיצר הכתוב), עם דרשת פרקי דרבי אליעזר לעיל (ודברינו בהערה 8 לעיל) וגם עם פירוש אבן עזרא וסיעתו שנראה להלן.

¹³ ראה פירוש אבן עזרא גם בקהלת יא ז: "ומתוק האור וטוב לעיניים - ... ואמר על האור מתוק ואינו דבר שיאכל! ועיקר זה בעבור התחברות ההרגשות במקום שעל המצח. והוא מקום יאמרו מלה שהיא ידועה לזאת ההרגשה להרגשה אחרת וכמוהו: ראה ריח בני וכל העם רואים את הקולות וכו' ". חסר לנו רק חוש המישוש שאולי נוכל לשאול מיצחק אבינו שביקש לוודא מי עומד לפניו כשאמר: "ואמושך בני האתה זה בני וכו' ". ראו גם פירוש אבן עזרא הקצר בשמות ה כא: "אשר הבאתם את ריחנו בעיני פרעה - כבר הודעתך כי בעבור התחברות כל ההרגשות במקום אחד, יאמר לזאת מה שהיא לזאת, וכן: רואים את הקולות". ובדומה לכך מפרש רד"ק בזכריה א ט: "אני אראך - היה לו לומר אני אשמיעך כי לא הראה לו עוד אלא מראה הסוסים ... אפשר כי אראך כמו אשמיעך כי חוש הראות נשאל לשאר החושים לפי שהוא החזק שבכולם, כמו שאמר וכל העם רואים את הקולות וכו' ". ונראה שלחבורה זו ניתן לצרף גם את פירוש בכור שור על הפסוק. שפוחת אמנם בהסבר שרואים את הקולות היה "מעשה נס", אך ממשך ומפרש: "כי ידעה ושמיעה וראייה אחת היא". נראה שדעה זו מתחברת היטב גם עם המדע המודרני לפיו כל הרגשות והחושים מגיעים למוח האדם שהוא ה"מקום האחד" בו "ההרגשות מתחברות". שימו לב שאבן עזרא מזכיר את המצח ולא את הלב. ואולי יש כאן גם ידיעה כללית של חכמי ימי הביניים של מה שקרוי בימינו [סינסתזיה \(Synesthesia\)](#) שהיא "ערוב חושים - תופעה שבה גירוי חושי אובייקטיבי אחד מעורר חוויה סובייקטיבית בחוש אחר ונוצר מיוזג קוגניטיבי בין מספר חושים. לדוגמה, שמיעת צלילים

שמות רבה ה ט פרשת שמות – היכן הקב"ה?¹⁴

"יירעם אל בקולו נפלאות" (איוב לו) ... כשנתן הקב"ה את התורה בסיני הראה בקולו לישראל פלאי פלאים. כיצד? היה הקב"ה מדבר והקול יוצא ומחזיר בכל העולם. ישראל שומעין את הקול בא עליהם מן הדרום והיו רצים לדרום לקבל את הקול. ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים לצפון, ומצפון נהפך למזרח והיו רצים למזרח, וממזרח נהפך להם למערב והיו רצים למערב, ומן המערב נהפך להן מן השמים, והיו תולין עיניהן והיה נהפך בארץ ... והיו ישראל אומרים זה לזה: "והחכמה מאין תמצא" (איוב כח), והיו ישראל אומרים מהיכן הקב"ה בא: מן המזרח או מן הדרום שנאמר: "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו" ... ואומר: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ) - הקול אין כתיב, כאן אלא "הקולות".¹⁵

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה א – מי הם הרואים את הקולות

"ויוחננו במדבר". נתנה תורה דימוס פרהסיא במקום הפקר, שאילו ניתנה בארץ ישראל, היו אומרים לאומות העולם אין להם חלק בה, לפיכך נתנה במדבר דימוס פרהסיא במקום הפקר, וכל הרוצה לקבל יבוא ויקבל. יכול נתנה בלילה? תלמוד לומר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר" (שמות יט טז); יכול נתנה בשתיקה? תלמוד לומר: "ויהי קולות וברקים" (שמות יט טז); יכול לא היו שומעין את הקולות? תלמוד לומר: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ טו). ואומר: "קול ה' בהדר" (תהלים כט ד). אמר בלעם הרשע לכל העומדים עליו: "ה' עוז לעמו יתן" (שם שם יא), ופתחו כולם ואמרו: "ה' יברך את עמו ישראל בשלום".¹⁶

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא ה ויהי ביום כלות משה – הפומבי שנכשל והתיקון במשכן

"ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" (במדבר ז א) - מה כתב למעלה מן העניין? ברכת כהנים: "יברכך ה' וישמרך וכו' " (במדבר ו כד). אמר רבי יהושע דסיכנין: למה הדבר דומה? למלך שקידש את בתו ועשה לה קידושין גדולים ושלטה בהם עין רעה. עבר המלך להשיא את בתו,¹⁷ מה עשה? נתן לה קמיע, אמר לה: יהי הקמיע הזה עלייך כדי שלא ישלט בך עין רעה עוד. כך כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל בסיני עשה להם פומבה גדולה,¹⁸ כמה שכתב: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ טו). ולא היו אלא קידושין, כמה שנאמר: "לך אל העם וקדשתם" (שמות יט י), ושלטה בהם עין הרעה ונשתברו הלוחות, כמה שכתב: "וישבר אותם תחת ההר" (שם לב יט).¹⁹ לא עשה,²⁰ אלא כיון שבאו ועשו את המשכן, נתן להם הקב"ה את הברכות תחילה כדי שלא

עשויה לגרום לאדם שיש לו סינסתזיה לחוש טעם בפיו" (מתוך הערך בויקיפדיה). תופעה שברמת הפרט היא נדירה, אבל כאן במעמד הקולקטיבי והמיוחד של עשרת הדברות חשו אותה כולם. ותודה לפרופ' שולה פרוש על המידע הזה.
¹⁴ חזרנו למדרשים.

¹⁵ מדרשים רבים מתארים את ריבוי הקולות שבמעמד הר סיני שהיה קשה לבני ישראל לקלוט (גם למשה), כגון זה שבשמות רבה כט ט: "כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל שמעו קולות ומתו, שנאמר: נפשי יצאה בדברו (שיר השירים ה)". וכן במדרש תנא דבי אליהו, אליהו רבה פרשה כ: " ... אף כשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל עליהן תורה מסיני (אף) באותה שעה נזדעזעו ורעדו ופחדו וחרדו חרדה גדולה, שנאמר: ויהי ביום השלישי ... ויהי קול השופר הולך וחזק ... וכל העם רואים את הקולות וגו', ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו וגו' ". האם ראיית הקולות וריבויים הייתה בסופו של דבר למעלה מכוחם של בני ישראל? אולי 50 יום ריפוי הם בכל זאת זמן קצר מדי? אולי אף בן אנוש לא יכול באמת לראות את הקולות?

¹⁶ במדרש שמות רבה ה ט (כך גם בתנחומא (בובר) שמות כב ובתנחומא הרגיל שמות כה) אנו שומעים נימה אחרת: "אמר ר' יוחנן: היה הקול יוצא ונחלק לע' קולות לע' לשון, כדי שישמעו כל האומות. וכל אומה ואומה שומעת קול בלשון האומה ונפשתייהן יוצאות, אבל ישראל היו שומעין ולא היו ניזוקין ... א"ר תנחומא: דו פרצופין היה יוצא והורג לעובדי כוכבים שלא קבלוה ונתן חיים לישראל שקבלו את התורה, הוא שמשא אמר להם בסוף מ' שנה: כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש ויחי - אתה היית שומע קולו וחיית אבל עובדי כוכבים שומעים ומתים". אבל כאן, הנימה שונה לחלוטין. התורה ניתנה במדבר ובפומבי ולא בשתיקה, על מנת שאומות העולם יוכלו להצטרף (לאחר שבתחילה סרבו, ספרי דברים שמג). שתי גישות מנוגדות אלה מצויות במדרשים רבים ומייצגים שתי אסכולות של חכמים לא רק ביחס לאומות העולם, אלא במהות התורה. ראו דברינו [תורה ומדבר](#) בפרשת במדבר, כתיבת התורה על אבנים בשבעים לשון בדברינו [האבן תשמור את האבן](#) בפרשת כי תבוא וכן [תורה לאומית או תורה אוניברסלית](#) בפרשתנו. כאן על"פ, "רואים את הקולות" משמע לעולם כולו, אבל אולי בשל כך אין שום מסתורין ו'פלאי פלאים' כשמות רבה לעיל, אלא "שומעים את הקולות" - שמיעה כלל אנושית פשוטה, כולל מעורבותו של בלעם שמסביר לאומות העולם מה פשר הקולות האלה (ראו דרשה מורחבת על בלעם במתן תורה, ספרי דברים שמג).

¹⁷ וחשש מהעין הרעה שהייתה בקידושין הגדולים שעשה המלך לבתו.

¹⁸ פומבי או פומבון במקורות אחרים.

¹⁹ ראו שמות רבה מו א המשלת שבירת הלוחות לקריעת הכתובה של אישה שנתקדשה אך עדיין לא נכנסה לחופה, על מנת "שתהא נדונית כפניה ולא כאשת איש". ושם גם משה שובר את הלוחות אחרי שראה שפרח הכתב מהם היינו התבטלה האש שחצבה וחקקה את הדברות בלוחות (שיטת ר' עקיבא במכילתא והערה 8 לעיל), היינו בטל "רואים את הקולות".

²⁰ לא השתהה, לא עבר זמן. לא עשה דבר אחר בינתיים.

תשלוט בהם עין רעה. לפיכך כתב תחילה: "יברכך ה' וישמרך" ואחר כך: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן".²¹

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא ה החודש הזה – לעתיד לבוא

ר' נחמן ור' לעזר בר' יוסה ור' אחא. חד אמר: אמר הקב"ה לישראל: בניי, חידוש גאולה יש לכם לעתיד לבוא. וחרנה²² אמר: חידוש שהוא לעתיד לבוא יש לכם כאן. מה לעתיד לבוא: "אז תפקחנה עיני עורים" (ישעיה לה ה), אף הכא: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ טו). מה לעתיד לבא: "אזני חרשים תפתחנה" (ישעיה לה ה), אף הכא: "ויואמרו כל אשר דבר ייני נעשה ונשמע" (שמות כד ז). מה לעתיד לבוא: "אז ידלג כאיל פסח" (ישעיה לה ו), אף הכא: "ויוצא משה את העם לקראת האלהים וכו' " (שמות יט ז). מה לעתיד לבא: "ותרון לשון אלם" (ישעיה שם), אף הכא: "ויענו כל העם יחדיו ויאמרו" (שמות יט ח).²³

מסכת ברכות דף ו עמוד ב – קולות של שמחת חתן וכלה

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו - עובר בחמישה קולות, שנאמר: "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות" (ירמיהו לג יא). ואם מְשַׁמְחוּ מה שכרו? - אמר רבי יהושע בן לוי: זוכה לתורה שנתנה בחמישה קולות, שנאמר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגוי ויהי קול השופר וגוי והאלהים יענו בקול" (שמות יט טז-יט).²⁴ איני? והא כתיב: "וכל העם רואים את הקולות!" - אותן קולות דקודם מתן תורה הוו.²⁵

ילקוט שמעוני תהלים רמז תתמג – תפילת שבע

טוב להודות לה',²⁶ במזמור אתה מוצא שבע אזכרות: טוב להודות לה', כי שמחתני ה', מה גדלו מעשיך ה' וגוי,²⁷ מכאן סמכו שבע ברכות שמתפללין בשבת. דבר אחר: כנגד שבעה קולות שכתוב במזמור קול ה' על המים.²⁸ דבר

²¹ דרשה זו חוזרת במדרשים רבים, ראו במדבר רבה יב ד שם פתיחת הדרשה היא על הפסוק בשיר השירים ג ט: "אֶפְרַיִם עֶשֶׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַעְצֵי הַלְבָנוֹן" – מסביר רש"י שם: "חופת כתר לכבוד" (וראו הערך **אֶפְרַיִם** בויקמילון). ראו דרשה זו גם בתנחומא (בובר) פרשת מקץ סימן ח שם הקשר הוא לדברי יעקב לבניו בירידתם למצרים שחשש מעין הרע ואמר להם: "למה תתראו, בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם". עוד בתנחומא נשא סימן יז. ומדרש אגדה (בובר) במדבר ז א מדגיש את יום מתן תורה כיום הקידושין ואת הקמת המשכן כנישואין: "מה הוא ביום כלות משה - ביום שנכנסה כלה לחופתה, לפי שמתן תורה היה קידושין ... ובמעשה משכן נישואין היו. ... וכתב ביה: ביום חתונתו וביום שמחת לבו ... ביום חתונתו זה מתן תורה שנתחתן עמהם, וביום שמחת לבו, זה המשכן שהיה נישואין". הרי לנו שהטקס הגדול, הפומבי של מעמד הר סיני שבו "רואים את הקולות" היה גדול ועוצמתי מדי (ראה לעיל "קידושין גדולים") ואולי באמת למעלה מכוחם של בני ישראל. התיקון הוא במשכן שניתן בחופה שקטה של ענן הכבוד (סוף ספר שמות) ולא בקולות וברקים. ועל הקשר: מעמד הר סיני – חטא העגל ושבירת הלוחות – הקמת המשכן, יש עוד לדרוש ולהרחיב.

²² האחר.

²³ גם דרשה זו זכתה לאזכורים רבים. ראו פסיקתא רבתי פיסקא טו שממקם גם הוא את הדרשה על "החודש הזה לכם", ומנגד, מדרשי תנחומא (בובר והרגיל) בתחילת פרשת דברים שממקמים דרשה זו על הפסוק בראש ספר דברים: "אלה הדברים". ראיית הקולות (והפלאים האחרים) אירעה פעם יחידה במעמד הר סיני. ובין אם נשתברה ראייה זו בחטא העגל כמדרש הקודם בין אם לא, גם המשכן והמשכו במקדש שבאו לתקן, כבר חרבו. ולא נותר לנו אלא לצפות לחידוש הגדול של הגאולה לעתיד לבוא שגם בה יתרחש ריפוי ניסי כמו לפני מעמד הר סיני. שימו לב להקבלה הברורה עם מדרש פסיקתא דרב כהנא בו פתחנו. ומה נעשה עד אז?

²⁴ מעניין המספר 5 שהוא מרכיב בעשרת הדברות, האם לפני כל צמד דברות היה קול? ניחא אנכי ולא יהיה לך – קול אחד. לא תשא וכבד את אביך – צמד שני? וכו'?

²⁵ מדרש זה שממקם את "רואים את הקולות" לפני מעמד הר סיני מחזיר אותנו להערה 1 לעיל והוא סיוע טוב לשיטת רמב"ן לעיל. לגופה של הדרשה, מדוע "רואים את הקולות" הוא קושיה לדרשת ר' יהושע בן לוי על חמישה קולות של שמחת חתן וכלה? מה רע אם נאמר שהיו עוד קולות רבים במעמד הר סיני וממילא קולות וזכויות נוספים למי שמשמח חתן וכלה כדן? האם רק כדי להקל על מי שלא משמח כדן? אפשר שהרעיון הוא אחר. מעמד הר סיני נחשב כפי שכבר ראינו כיום חתונת הקב"ה עם כנסת ישראל (הדרשות על הפסוק בשיר השירים ג יא: "יום חתונתו ויום שמחת לבו"). על מנת לחבר את שמחת חתן וכלה כן ירבו עם מעמד הר סיני (שהוא אחד ויחיד), מעדיף ר' יהושע בן לוי לצמצם לחמישה קולות (שגם בהם יש "קולות וברקים") שהם "לפי כוחו של המשמח ולא לכלול את כל אותם קולות פלאיים וחד-פעמיים שניתנו לראייה. עד שנזכה לחידוש ראיית הקולות בגאולה לעתיד לבוא, יש לנו, אומר ר' יהושע בן לוי, את קולות שמחת חתן וכלה – חמישה במספר. ויש לקרוא את הפסוק המלא בירמיהו: "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול פלה קול אומרים הודו את ה' צבאות כי טוב ה' כי לעולם חסדו מבאים תודה בית ה' כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה' ". כל הקמת בית בישראל היא חלק מהשיבה לארץ (בפרט הקמת בית בארץ ישראל) ומעין הבאת תודה בית ה'.

²⁶ דרשה זו היא על פרק צב בתהלים: מזמור שיר ליום השבת.

²⁷ ארבע האזכרות הנוספות הם: "וְאֵתָהּ מְרוֹם לְעֵלָם ה', כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ ה'. שְׁתוּלִים בְּבֵית ה', לְהַגִּיד כִּי יֵשֶׁר ה' ". ראו בראשית רבה כב יג: "המזמור הזה אדם הראשון אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ".

²⁸ תהלים מזמור כט שאנו אומרים לפני פיוט לכה דודי: "קול ה' על המים, קול ה' בַּפֶּחַ, קול ה' בְּהַדָּר: קול ה' שֶׁבַר אֲרָזִים, קול ה' חֲצַב לְהַבּוֹת אֵשׁ: קול ה' יְחִיל מִדְּבָר, קול ה' יְחֹלֵל אֵילֹת". דעה זו מובאת בגמרא ברכות כט ע"א: "הני שבע דשבתא כנגד מי? אמר רבי

אחר: כנגד שבעה קולות שבמתן תורה, שנאמר: ויהי קול השופר, ויהי קולות וברקים, וקול שופר, והאלהים יעננו בקול, וכל העם רואים את הקולות, ואת קול השופר, ויענו כל העם קול אחד, וכן דוד אומר: "שבע ביום הללתיך".²⁹

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: אזכור "לפי כוחו" הפרשנות על "מיעוט שיחה" כחאת מהמידות בהן התורה נקנית. יכין ובוועז על המשנה באבות, פרק ה משמונה פרקים לרמב"ם, דברים בשם הגר"א.

חלפתא בן שאול: כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים". ראו גם מסכת ברכות דף כח עמוד ב שמספר האזכרות (שם השם) בפרק זה הוא אחת מהסיבות לתפילת שמונה עשרה (דברינו תפילת שמונה עשרה בפרשת פקודי).

²⁹ ראו דרשה זו גם בילקוט שמעוני תהלים רמז תשט. הרי לנו עוד "רואים את הקולות" הרלוונטי לימינו שלנו, לא במעמד הר סיני שהיה חד-פעמי ולא בעת "חידוש הגאולה" הניסי לעתיד לבוא, אלא בכל שבת ושבת. בשלוש 'תפילות שבע': ערבית, שחרית, מנחה. כאן מצטרפים בצנעה "רואים את הקולות" לכל שאר הקולות לקיים: "שבע ביום הללתיך". וגם נספרים כקול אחד לא כשניים ולא כקולות רבים. המספר 5 שראינו בגמרא ברכות לעיל בשמחת חתן וכלה הופך כאן למספר שבע ואולי גם רבי חלבו בשם רב הונא יסכימו לצרף את "רואים את הקולות", הפעם כשניים, לשמחת חתן וכלה שהם כנגד שבע הברכות. והרי הקב"ה הוא שנוכח כשושבין בכל הקמת בית בישראל. והרוצים להרחיב עוד מעט, יפנו למדרש שיר השירים רבה פרשה ב על הפסוק יונתי בחגוי הסלע אשר דורש על הקול של בני ישראל שלאחר הדברות: "בשעה שעמדו לפני הר סיני: יונתי בחגוי הסלע שהיו חבויין בסתרו של סיני. הראיני את מראיך ... וכל העם רואים את הקולות. השמיעני את קולך - זה קול שלפני הדברות ... כי קולך ערב - זה קול שלאחר הדברות, שנאמר: וישמע ה' את קול דבריכם וגו' הטיבו כל אשר דברו. מהו הטיבו כל אשר דברו? חייא בר אדא ובר קפרא, חד אמר הטבה כהטבת הנרות, וחד אמר הטבה כהטבת הקטורת. ומראך נאוה שנא' (שמות כ') וירא העם ויגעו ויעמדו מרחוק".